

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Тор Катерини Анатоліївни

«Психологічні особливості розвитку творчих здібностей у студентів хореографічної спеціальності»»,

подане на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Філософська концепція хореографії, по суті, визначає встановлення меж її буття і самовизначення як цілісної і самодостатньої сфери соціокультурного континууму. Існування хореографії є особливим випадком буття як такого. Хореографічний потік, власне становлення пластики, танцю, – це постійна пульсація, амплітуда коливань “тіла” під музику чи без. Не маючи конкретного візуально визначеного предмета, вона постійно прагне до кристалізації – опредметнення у вигляді естетичної форми, до отримання тим самим кінцевої вираженості, вичерпності себе в просторі і часі. Важливо, що граничність, жорстка кінцівка хореографічної форми не раз породжувала ілюзію її самодостатності. Така інтерпретація дозволяє говорити про хореографічну форму, яка одночасно бере на себе функції змісту, знімаючи тим самим проблему хореографічної змістовності як такої.

Хореографічна діяльність опосередковується мистецьким ідеалом і є фактором розвитку та формування особистості. Основою професійної ідентифікації особистості студента хореографічного факультету є професійна спрямованість. За час навчання, під впливом викладання спеціальних та інших дисциплін, розвивається та формується професійна спрямованість особистості, тобто орієнтація людини використати свої знання та здібності у галузі обраної професії. У професійній спрямованості виражається позитивне ставлення особистості до хореографії, зокрема, до інновацій у хореографічній діяльності, бажання вдосконалювати власну підготовку, задовольняти матеріальні та духовні потреби, займаючись професійною діяльністю. Саме на вирішення основних питань підготовки, а саме на вивчення розвитку творчих здібностей

студентів хореографічної спеціальності спрямоване дане психологічне дослідження, тож актуальність цієї роботи не викликає сумніву.

Дисертаційне дослідження Тор К. А., відзначається чіткою конкретизацією об'єкта, предмета та його завдань. Зокрема, дисертантка ставить перед собою амбітні цілі з реалізації як теоретико-методологічних, так і практичних завдань. А саме, щодо аналізу виявлення особливостей розвитку творчих здібностей студентів хореографічної спеціальності та розробки методів оптимізації процесу ефективного їх формування.

У теоретичній частині дисертації (перший розділ: «Теоретико-методологічні підходи до дослідження творчих здібностей особистості в хореографічній діяльності») авторка актуалізує низку питань теоретико-методологічного плану. По-перше, у дослідженні виокремлено основні підходи до вивчення проблеми здібностей: соціокультурних, генетичних, процесуально-діяльнісних, освітніх, інформаційних, феноменологічних, функціонально-рівневих, регуляційних, діяльнісних, системних, особистісних, суб'єктних, інструментальних та інші.

По-друге, дається психологічний аналіз хореографічних здібностей. Авторка вибудовує власну модель хореографічних здібностей, компонентами якої є: мотиваційно-особистісний, творчо-інтелектуальний та анатомо-фізіологічний.

По-третє, авторка виокремлює основні структурні блоки хореографічної діяльності: творчо-інтелектуальний компонент (що забезпечує оригінальність, виразність, здатність до імпровізації та продуктивність створеного образу); мотиваційно-особистісний (спрямованість на успішність, інтерес та мотивацію до хореографічної діяльності, особистісну активність і необхідні особистісні якості для успішності означеної діяльності); анатомо-фізіологічний (базовий, що забезпечує виконавський рівень).

Розглядаючи хореографію, як вид діяльності, професію, Тор К. А. виокремлює наступні напрямки: танцівник-виконавець, викладач хореографії, репетитор, хореограф-постановник, а також хореограф-імпровізатор й наголошує, що всі напрямки пов'язані між собою.

Значна увага в дисертації приділяється імпровізації. Виходячи із зазначеного, здібність до імпровізації розглядається як хореографічна креативність, яка, у свою чергу, має наступні структурні компоненти: оригінальність, виразність, семантичну гнучкість та продуктивність створюваних хореографічних образів.

У другому розділі «Емпіричне дослідження розвитку творчих здібностей у студентів хореографічних спеціальностей» розкриті умови організації, загальна методика й етапи емпіричного дослідження; розроблені методики дослідження здібностей до хореографічної креативності та хореографічних здібностей; подано аналіз результатів діагностики особливостей розвитку хореографічних здібностей та здатності до хореографічної імпровізації; представлені результати діагностики особливостей розвитку інтелектуально-творчої складової хореографічних здібностей; розкриті взаємозв'язки показників інтелектуально-творчого компоненту з іншими показниками хореографічних здібностей; проаналізовані особливості розвитку інтелектуально-творчої складової у професіоналів різних напрямків хореографічної діяльності; сформована експериментальна група для проведення розвивального тренінгу.

Метою емпіричного дослідження є виявлення особливостей розвитку творчих здібностей студентів хореографічної спеціальності, розробка методів діагностики та методів оптимізації означеного процесу.

Емпіричне дослідження проводилось в чотири етапи. На першому етапі авторкою була визначена вибірка респондентів і підібрані методики дослідження, розроблено процедуру дослідження, а також, реалізовано пілотажне дослідження з метою визначення репрезентативності базових методик. На другому етапі була проведена діагностика особливостей розвитку творчих і хореографічних здібностей студентів хореографічних факультетів. З'ясовано взаємозв'язки між означеними показниками. На третьому етапі проведена діагностика типу мислення успішних професіоналів, представників різних напрямків хореографічної діяльності. Четвертий етап включає

проведення й оцінку ефективності формувального експерименту, спрямованого на підвищення рівня розвитку творчих здібностей досліджуваних.

Результати кореляційного аналізу досліджуваних показників свідчать: усі показники структурних компонентів візуально-творчого мислення, особливо оригінальність і семантична гнучкість, тісно пов'язані з хореографічною креативністю як одним з основних компонентів хореографічних здібностей.

Зроблений аналіз дозволяє констатувати відсутність дуже тісних зв'язків між рівнями розвитку вербального творчого мислення та іншими структурними компонентами хореографічних здібностей, особливо це стосується хореографічної креативності. Взаємозв'язок присутній тільки між вербальною продуктивністю і технічністю, та на деяких курсах між вербальною оригінальністю та хореографічною креативністю.

Аналіз зв'язків структурних компонентів хореографічних здібностей протягом досліджуваного віку дозволив зробити висновок, що відбувається розвиток творчих здібностей та технічності. Особливостями цього розвитку є те, що з 1 по 2 курс переважає показник технічності, а з 3 курсу перевага переходить на хореографічну креативність і творче мислення.

Відзначимо, що одним із завдань емпіричного дослідження, приведеного у другому розділі, є профорієнтація представників хореографічної сфери та визначення типу мислення, притаманного кожному напрямку хореографічної діяльності.

У третьому розділі «Програма розвитку творчих здібностей у студентів хореографічних спеціальностей» означені завдання та принципи побудови тренінгу з розвитку творчих здібностей у студентів хореографічних спеціальностей; розкриті питання організації та методів тренінгу з розвитку творчих здібностей у студентів хореографічних спеціальностей; представлені результати апробації тренінгу з розвитку творчих здібностей у студентів хореографічних спеціальностей.

Розроблений тренінг передбачає використання методик стимуляції і активізації творчої діяльності. В основі тренінгу лежать дивергентні задачі, які не мають готових схем розв'язку.

Основою тренінгових занять є використання дивергентних задач. Розв'язування вимагає від студентів використовувати хореографічну імпровізацію, графічне моделювання танцю і музики. Виявлені статистичні відмінності у показниках структурних компонентів творчих здібностей експериментальної групи студентів хореографічних спеціальностей до і після тренінгу, на відміну від контрольної вибірки. Результат експерименту підтверджує, що цілеспрямована організація тренінгових занять є умовою гармонійного розвитку основних структурних компонентів творчих здібностей, сприяє розвитку у студентів хореографічних спеціальностей хореографічних здібностей. За результатами формувального етапу дослідження, дисертантка доходить висновку, що система формувальних заходів є ефективною.

Таким чином поставлені в дисертаційному дослідженні завдання реалізовані. Отримані висновки відзначаються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення. Структура оформлення дисертаційного дослідження, його завдання та висновки, яких доходить дисертантка, взаємопов'язані, зокрема, висновки, яких доходить дисертантка, відповідають поставленим завданням, а дисертаційне дослідження, безумовно, має наукову новизну.

Позитивно оцінюючи представлене дисертаційне дослідження, висловлюємо й такі зауваження:

1. У першому (теоретичному) розділі докладно аналізуються проблеми розвитку хореографічних здібностей особистості в сучасній психологічній науці. На сторінці 8 автореферату та на сторінці 38 дисертаційного дослідження авторка надає визначення хореографічним здібностям, а саме: «Вважаємо, що хореографічні здібності – це своєрідне поєднання спеціальних здібностей, фізичних даних та психологічних особливостей індивідуума, які забезпечують можливість успішності суб'єкта в хореографічній діяльності». Ми погоджуємось, що хореографічні здібності відносяться до категорії спеціальних. Але вважаємо, що їхнє проявлення потребує і загального етико-естетичного розвитку особистості. Тим більш, що авторка в своїй дисертації теоретично доводить, що хореографічна імпровізація

є вищим рівнем прояву творчих здібностей в хореографічній діяльності (а це вже не може зводитися тільки до фізичних і психологічних даних особистості).

2. У підрозділі дисертаційного дослідження 1.3. (Хореографічна імпровізація як прояв творчих здібностей в хореографічній діяльності) естетична складова згадується тільки у визначенні «імпровізованого мислення» (сторінка 54). Дисертація мала б більш ґрунтовний зміст, якби естетичній складовій розвитку особистості було б приділено більше уваги, – це по-перше. По-друге, якість імпровізаційного напрямку залежить від попереднього тренування навику. Вважаємо, що зв'язок між освоєнням базових хореографічних навиків і подальшою здатністю до імпровізації мав би бути розкритий докладніше.

3. Здатність до хореографічної діяльності і, зокрема, імпровізації істотним чином залежить від самооцінки та тривожності особистості. Дисертантка приділяє увагу самооцінці. Однак питання тривожності не досліджується на належному рівні.

4. Професійне самовизначення особистості, прийняття хореографічної діяльності як професії, значною мірою залежить від соціального середовища – того, як ця діяльність оцінюється соціумом загалом і професійним середовищем зокрема. Ці аспекти важливі для професійного самовизначення, професійного зростання та творчого самовираження. Кожна особистість аналізує ці аспекти завдяки соціальній рефлексії. Розкриття того, як учасники дослідження оцінюють соціальне і професійне середовище значно поглибило б отримані результати.

5. Робота переобтяжена результатами, які здійснювались за допомогою методів математичної статистики, їх доречніше було б винести в додатки.

6. Авторка у своїй формувальній частині дослідження, аналізуючи розвиток творчого мислення у студентів хореографічних факультетів, застосовує досвід «підсумкової рефлексії». Але авторка не аналізує рівні розвитку рефлексії, а отже не може представити достовірні дані про ефективність «підсумкової рефлексії».

Утім, висловлені зауваження та побажання не применшують загальної позитивної оцінки представленої дисертаційної роботи.

Отже, зміст автореферату відбиває основні наукові положення дисертації, а дисертаційне дослідження «Психологічні особливості розвитку творчих здібностей у студентів хореографічної спеціальності» є завершеною науковою працею і відповідає вимогам МОН України, а її авторка – Тор Катерина Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувачка лабораторії загальної психології
та історії психології ім. В. А. Роменця

Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України **Турбан В.В.**

